

Milli varlığımızın misilsiz himayədarı

Müsaibimiz Borçalının tanınmış ziyalı, filoloq-alim Mahmud Kamaloğludur

Onunla Tbilisidə soydaşlarımızın sıx məskunlaşdığı məhəllədə Ümummilli lider Heydər Əliyevin büstü qoyulmuş parkda görüşdük. Mahmud müəllim bildirdi ki, Ulu öndərin özü kimi, adı və xatirə ünvanlı büstü də bu gün azərbaycanlıları eyni məramda birləşdirir:

– Hər gün yolum buradan keçir və hər dəfə Heydər Əliyevin büstü onunə qoyulan tar gülləri görəndə bu ehtiramın xalqımızın Azərbaycan sevgisi qədər əbəd olacağına bir daha inanıram. Bura Tiflisdə soydaşlarımızın əsrlər boyu məskunlaşdığı tarixi məkandır. Ulu öndərin büstünün burada qoyulması da bu baxımdan rəmzi mənə daşıyır və ərazi Heydər Əliyev parkı kimi tanınır. Burada başını qaldırıb hansı səmtə baxsan, ötən tariximizin silinməyən izlərinə şahid olursan. Qafqazın ən qaynar ticarət mərkəzi olmuş “Şeytanbazar”, “Göy məscid” in qalıqları, “Narinqala” səmtində “Cümə məscidi”, 150 illik tarixi olan Tiflis Azərbaycan Teatru bu ərazidədir. “Nəbatat bağı”nda isə azərbaycanlıların qədim məzarlığı təkcə dünən deyil, həm də şəraf duyduğumuz bir tarixin yadigarlarıdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin Gürcüstandakı zəngin tarixi irsimizə diqqət və qayğısı olmasaydı, bunlar da unudulub məhv edilirdi. Hələ sovet zamanı Moskvadakı və regiondakı nüfuzu ilə Ümummilli lider bu dağıdıcı prosesin qarşısını almışdı. Bu tarixi zənginliyin bu günümüzdə gəlib çatması Ulu öndərin keçmişimizə sayğı-sevgisi ilə bağlıdır. Heydər Əliyev sovet rəhbərliyindən gəldəndən sonra, Azərbaycanda 2-ci dəfə hakimiyyətə gələndə Tbilisidə millətçi ünsürlər bir sıra milli abidələrimizi məhv etmişdilər.

– **Elə buna görə də dünyada yaşayan soydaşlarımız bu böyük insanı Ümummilli lider kimi qəbul ediblər.**

– 50 milyonluq xalqımızın qədim tarixi və sonrakı taleyi həmişə Ulu öndəri ciddi narahat edib. Bu tarixi yadigarların qorunub saxlanılması, eləcə də tanidilməsinin

Z.Hacıbəyov, M.Şaxtaxtı, İ.İsfahanlı kimi onlarca görkəmli şəxsiyyətin, H.Ərəblinski, S.Ruhulla, E.Sultanov, Ü.Rəcəb, Ö.F.Nemanzadə, H.Minasazov kimi qeyrətli soydaşlarımız bu mühiti sivil axarda zənginləşdirmişlər.

Bu mühitin milli mətbuatımızın və təhsilimizin formalaşmasında və inkişafında da xüsusi yeri olmuşdur. “Ziya”, “Ziayəyi Qafqaziyə”, “Kəşkül”, “Şərqi-Rus”, “Molla Nəsrəddin” milli mətbuatımızın dəyərli nümunələri olmaqla, həm də Tiflis mühitinin yetişdirmələri idi. Milli tariximizi dərinləndirən Heydər Əliyev bütün bunlara yüksək dəyər verir və bu mühitin yadigarlarının qazanıb saxlanmasına çalışırdı. Bu missiya Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycanın Prezidenti olduğu illərdə də yenidən gündəmə gətirildi və dövlət siyasəti səviyəsində həyata keçirildi.

– **Ulu öndərin Gürcüstan azərbaycanlıları qarşısında xidmətləri onun həyat və mübarizəsinin tələpəli yönüdür.**

– Əlbəttə, bu işlər o qədər ardıcıl və böyük olub ki, onları görməmək və dəyərləndirməmək mümkün deyil. Heydər Əliyevin bu missiyası da xalqın məhəbbəti oldu. Ulu öndərin Gürcüstan azərbaycanlıları qarşısında xidmətləri unudulması tarix deyil. Bu onun hakimiyyətinin həm 1-ci, həm də 2-ci dövründə özünü birmənalı təsdiqləyib. Hələ sovetlər dövründə Azərbaycan KP MK-nın 1-ci katibi olanda Heydər Əliyev Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar haqqında daim düşüncə, onlara hər cür diqqət və qayğı göstərirdi, onların milli haqlarından istifadə etmələri, vəzifə pilləsində irəli çəkilmələri, əmin-amanlıqla yaşamaqları üçün daim dəstəyini verib.

qrup ziyalıımız Azərbaycan SSR Konstitusiyasına "Azərbaycan dili Azərbaycan SSR-in dövlət dilidir" bəndinin əlavə edilməsi təklifi ilə "Kommunist" qəzetində ("Xalq qəzeti"-red) "Azərbaycan dili dövlət idarələrində" adlı məqalə ilə çıxış edərək respublikada dövlət dilinin Azərbaycan dili olmasını, dövlət idarələrində ana dilinin işlədilməsi təklifi ilə çıxış etmişdilər. Amma bu ideya təklif olmaqdan yuxarı qalxa bilməmişdi və bu təşəbbüsü qaldıranlar cəzalandırılmışdı. Sonralar Heydər Əliyev bu məsələni elə məharətlə qaldırdı ki, müsbət nəticəsi olsun. O, təcridə və təklikdə, sovetlər birliyinin tərkibində olan Azərbaycanın siyasi və iqtisadi mövqeyini gücləndirməklə bu milli hədəfi uğurla həyata keçirdi. Heydər Əliyevin siyasi uzaqgörənliyi ilə 1978-ci ildə Azərbaycan SSR Konstitusiyasına belə bir bənd manesiz əlavə edildi.

– **Həqiqi milli lider Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətində Azərbaycanın milli varlığı, azərbaycanlıların taleyi xüsusi önəm daşıyır.**

– Tariximizin Heydər Əliyev dövründə azərbaycanlıların nüfuz və yüksəlişi Gürcüstanda, Ermənistanda, eləcə də SSRİ məkanında açıq-aşkar görünürdü. Erməni daşnaqları da Qarabağ iddialarını Heydər Əliyev hakimiyyətdən gəldəndən sonra qaldırdılar. Onlar yaxşı bildirdilər ki, Heydər Əliyev onların fitnə-fəsadlarına imkan verməyəcək. Ulu öndərin yaxın dostlarından olan Eduard Şevardnadze deyirdi ki, XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın varlığı, Azərbaycan xalqının həyatı, başlıca uğurları və mühüm nailiyyətləri Heydər Əliyevin adı ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Əslində, bu fikrin mahiyyətində Heydər Əliyevin təkcə Azərbaycan Respublikasının yox, bütün azərbaycanlıların Prezidenti olması mahiyyəti dayanır.

Ümummilli liderin 2-ci dəfə hakimiyyətə qayıdışı isə deyilənlərin bir daha təsdiqi oldu. O cümlədən Gürcüstandakı azərbaycanlıların doğma yurdu-yaularından didərgin salınmasının qarşısı alındı. Gürcüstanda tarixi dəyərlərimiz yenidən özümüzdə qaytarıldı. Mədəniyyət abidələrinin kütləvi şəkildə dağıdılmasının qarşısı alındı. Azərbaycan dövlətinin mənavi və maddi dəstəyi ilə bu zəngin irsə sahib çıxdılar. Ən önəmli, bu əsənə Heydər Əliyevdən gələn möhtəşəm bir missiya olaraq son illərdə uğurla davam etdirilməkdədir.

– **Ulu öndərlə bağlı iştirakçısı olduğunuz hansısa hadisə və ya görüşü illər sonra necə xatırlayırsınız?**

– Heydər Əliyevin Azərbaycanın və Gürcüstanın müstəqilliyini möhkəmləndirmək üçün gördüyü tarixi işlərin şahidiyəm. Sevimli rəhbərin Gürcüstana səfər və görüş-

lərində yaxından iştirak etmişəm. Düzdür, bu böyük şəxsiyyətlə şəxsən görüşməsəm də, onun Gürcüstan azərbaycanlılarının həyatında, onların problemlərinin həllində fəaliyyəti misilsiz bir xidmətdir. Burada yaşayan hər bir azərbaycanlı onun əhatəli himayəsinin siyasi və iqtisadi bəhrəsini gördü və görməkdədir. Ən önəmli odur ki, Ulu öndər Gürcüstandan başlanan köçün qarşısını ağıllı siyasəti ilə aldı. Heydər Əliyev Gürcüstana ilk rəsmi səfərində (8–10 mart 1996-cı il) Tbilisi Nəbatət bağında Fətəli Xan Xoyskinin abidəsinin açılış mərasimində iştirak etdi, Mirzə Fətəli Axundzadə və Mirzə Şəfi Vazehin məzarlarını ziyarət etməklə bu torpaqdakı tariximizə və milli haqlarımıza sahib çıxdı.

O, Tbilisi Cümə məscidində mömin azərbaycanlılarla, Z.Palیاşvili adına Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında azərbaycanlıların nümayəndələri ilə görüşdü. Prezident Heydər Əliyev Gürcüstan Televiziyasına azərbaycanlıların problemlərinin həlli yollarını göstərən müsahibə verdi. Gürcüstan parlamentinin xüsusi iclasındakı çıxışında isə o, Azərbaycan və Gürcüstan əlaqələrinin tarixindən, müstəqillik dövründə üzləşdikləri çətinlikdən, separatizmə qarşı mübarizəsindən, münasibətlərin perspektivindən ətraflı bəhs etdi.

Yaşın, onun bu səfərdə söylədiyi məşhur deyim hər kəsin yadındadır: “Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar diaspor deyil. Onlar aborigen xalqdır. Ona görə də onları diaspor adlandırmaq düzgün deyil. Onlar bizim soydaşlarımızdır!”

– **Özü də Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev bu sözləri Gürcüstan Prezidenti Şevardnadzenin natamam məzmunlu ifadəsini gücləndirərək demişdir...**

– Söhbət belə olmuşdu. Z.Palیاşvili adına Gürcüstan Akademik Dövlət Dram Teatrında Prezident Heydər Əliyevlə soydaşlarımızın görüşü təşkil edilmişdi. Gürcüstan prezidenti Şevardnadze də iştirak edirdi və giriş sözü ilə çıxış etdi, Azərbaycanlıların Gürcüstan cəmiyyətindəki fəaliyyətlərindən də ətraflı danışdı. Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadze çıxışı zamanı bu ölkədə yaşayan azərbaycanlıları diaspor adlandırdı.

Ulu öndər isə həmişə olduğu kimi, azərbaycanlıların həyat və fəaliyyətindən, onların Gürcüstan cəmiyyətinə verdiyi töhfələrdən geniş danışmaqla, çox böyük bir məharət və diplomatik məharətlə azərbaycanlıların diaspor yox, aborigen xalq olduğunu söylədi. Heydər Əliyevdən sonra söz alan E.Şevardnadze diaspor ifadəsini, sadəcə olaraq dilinə yaxşı yatdığı üçün işlətdiyini bildirdi. O, bununla Ulu öndərlə razılaşdığını ifadə etdi. Heydər Əliyev elə

böyük siyasi xadim idi ki, onun hər bir sözü siyasi gerçəkliyə çevrilirdi.

– **Buna görə də Gürcüstan azərbaycanlıları da Heydər Əliyev özlərinin milli lideri sayaraq onunla öyünürlər.**

– Butün Dünya azərbaycanlıları Heydər Əliyevi milli lider kimi sevirlər. Xalqımız çox xoşbəxttir, 30 illik işğala son qoyduğu tarixi qələbəsi ilə, qazandığı sülhü ilə! Onun Heydər Əliyev kimi Ulu öndəri, fəvqə bir dünya görüşlü tarixi şəxsiyyəti, indi də bu tarixi şəxsiyyətin siyasi məktəbini uğurla davam etdirən pragmatik Prezidenti var.

Heydər Əliyev soydaşlarımıza müraciətlərində deyirdi: “Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar! Sizin ulu babalarınız, Azərbaycan və gürcü xalqları yadellilərə qarşı birgə mübarizə aparıblar. Öz torpaqlarını müdafiə ediblər. Bu dostluq bu gün də davam edir. Ona görə də əziz bacılar, qardaşlar, bu, sizin doğma vətəninizdir, bu, sizin doğma torpaqlarınızdır. Siz öz doğma vətəninizdə, torpaqlarınızda yaşayırınsız!”

Ulu öndərin bu mövqeyinə Azərbaycan dövlətinin Gürcüstana verdiyi iqtisadi dəstək azərbaycanlıların Gürcüstanda milli haqlarına qovuşmasına, Qafqazın bu qədim ölkəsində möhkəmlənməsinə imkan verdi. Bu gün Azərbaycanla Gürcüstan arasında daim genişlənən dostluq əlaqələri var. Tbilisinin mərkəzində və Rustavi şəhərində Heydər Əliyev parkının salınması, paytaxtın tarixi yerində Ulu öndərin büstünün ucaldılması ölkələrimiz arasındakı möhkəm və sarsılmaz dostluq bariz nümunəsidir. Paytaxt Tbilisidə M.F.Axundzadənin, Nəriman Nərimanovun, eləcə də Cəlil Məmmədquluzadənin ev muzeyləri fəaliyyət göstərir. Tbilisidəki küçələrin birinə Bakı, digər küçələrə isə Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin adları verilib.

Tarixi qələbədəndən sonra sülhünə nail olan Azərbaycan uzun illərdən bəri arzu edilən sülhün Cənubi Qafqazda bərqərar olmasına çalışır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev keçən il Tbilisidə səfərdə olarkən matbuata bəyanatında dedi: “Cənubi Qafqazda sülhün bərqərar olmasının vaxtı çatıb”. Təbii ki, 2-ci Qarabağ savaşında işğalçı Ermənistan ərazisindən silah daşınmasına imkan verməyən Gürcüstan dövləti də bu amallara xidmət edir. Son günlərdə Gürcüstanda baş verən hadisələrdən ən çox narahatlıq keçirən də Azərbaycan xalqıdır. Azərbaycanın Gürcüstanla dostluğu regionda sülhün və tərəqqinin qarantıdır.

– **Maraqlı müsahibəyə görə təşəkkür edirik.**

Söhbəti hazırladı: Namiq QƏDİMOĞLU XQ

tarixi önəmi var və Ulu öndər bunu və bu dəyərlərə sahib çıxmağın yollarını hamıdan yaxşı bildirdi. Vaxtilə dahi ədəblərimizin əsərlərində, tarixçilərin qeydlərində bu abidələr barədə biza əhatəli məlumat çatıb. Amma bu zəngin irsin lazımı səviyyədə qorunması mümkün olmayıb. Ötən əsrin 50-ci illərində Metex qalası önündəki karvansaralar, Qafqazın ən gözəl camelərindən olan “Şah Abbas məscidi” Lavrenti Beriyanın əmri ilə dağıdılanda bunun qarşısını almaq mümkün olmayıb.

Tiflisdə salamat qalmış yeganə müsəlman ibadətگاهی “Cümə məscidi” XVIII əsrin əvvəllərində osmanlılar dövründə inşa edilmiş, 3 əsr fəaliyyət göstərmiş, sonradan dağıdılıb. Şəhərin “Narinqala” səmtində qırmızı kərpicdən tikilmiş məscid iki mehrabı və 2 minbəri olan memarlıq abidəsidir. 1864-cü ildə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin təmir etdirdiyi məscid son dəfə Ulu öndərin göstərişi ilə 1998-ci ildə bərpa olunub.

“Şeytanbazar” məhəlləsində əsrlər boyu Azərbaycan mədəni mühiti formalaşmışdır. A.Bakıxanov, M.F.Axundov, M.Ş.Vazeh, F.Köçərli, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev, Ü.Hacıbəyli, H.Cavid, A.Şaiq, M.Kirmanşahlı, Ə.Salahlı, M.Mərdanov,

Təbii ki, o dövrdə Moskvanın icazəsi olmadan nələrisə həyata keçirmək, milli ruhu oymaq nə qədər çətin olsa da, Ulu öndər həm qonşuluq, həm də Gürcüstanın rəhbərləri ilə dostluq münasibətlərindən istifadə edərək azərbaycanlılara qayğı göstərirdi. Şəxsi həyatında olan bir faktı yada salmaq istədim. Mən elmi işimi 1989-cu ildə AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda müdafiə etmişəm. Elmi işim toponimlərlə əlaqəli olduğundan AMEA-nın Coğrafiya İnstitutunda da tez-tez olurdu. Rəhmətlik Budaq Budaqovun vasitəsi ilə akademik Həsən Əliyevlə də tanış olmuşam və hər dəfə akademiya gələndə onlarla da görüşürdüm. Bu dəyərli alimlər saatlarla Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların problemləri ilə maraqlanırdılar. Ümumiyyətlə, münasibətim olan Azərbaycan ziyalılarının münasibətim olan Azərbaycan ziyalılarından hər birində belə milli təəssübkeşlik görünürdü. Sonralar gördüm ki, bu, ilk növbədə, Heydər Əliyevin kənarında yaşayan azərbaycanlılarla bağlı apardığı milli siyasətin və tələbin bəhrəsi idi.

Tarixdən bilirik ki, Stalin diktaturasından sonra tariximizə, milli ənənələrə, digər maddi və mənavi dəyərlərə sahib çıxmağın yolları axtarılmışdı. Hətta vaxtı ilə bir